

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๑

พรรษาที่ ๔

จำพรรษาที่ เสนาสนะป่าช้าเป็นที่ทิ้งศพ
(วัดโนนนิเวศน์) อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ตามรอยธรรมท่านพระอาจารย์มั่น

หลวงปู่ศรี เล่าประวัติต่อไปอีกว่า...

เมื่อเราออกจากถ้ำพระเวส อำเภอนาแก จังหวัดสกลนคร ก็เที่ยวจาริกไปตามถ้ำภูเขาป่าเขาต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี จนกระทั่งจวนเข้าพรรษา จึงเข้าจำพรรษาที่เสนาสนะป่าช้าเป็นที่ทิ้งศพโนนนิเวศน์ สถานที่แห่งนี้เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ - ๒๔๘๔ ท่านพระอาจารย์มั่นได้เคยมาพักจำพรรษา การเข้ามาจำพรรษาในอารามที่ท่านวางรากฐานไว้ไม่นานนัก รอยธรรม รอยมือ รอยวัตรปฏิบัตินั้นยังคงหลงเหลืออยู่ นับว่าเป็นสิริมงคลยิ่งนัก คงได้ความคิดสติปัญญาบางประการเป็นแน่แท้ หรืออย่างน้อยก็ย่อมเป็นการทดสอบตนเองก่อนจะเข้าไปยังสำนักของท่าน

มีพระรูปหนึ่งซึ่งเป็นศิษย์กรรมฐานของท่านพระอาจารย์มั่นเล่าให้ฟังว่า ในคราวที่ท่านพระอาจารย์มั่นพักอยู่ที่เสนาสนะป่าโนนนิเวศน์นี้ ศิษย์ติดตามอุปฐากท่านพระอาจารย์มั่น ในครั้งนั้นคือ **พระอาจารย์เจื้อยะ จันทิ** การแสดงธรรมของท่าน

พระอาจารย์เจื้อยะ จันทิ

กุฏิท่านพระอาจารย์มั่น ที่วัดโนนนิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

พระอุโบสถวัดป่าโนนนิเวศน์

พระอาจารย์มัน ๕-๖ วันท่านจะแสดงธรรมหนึ่งครั้ง ศิษย์สายกรรมฐานเช่น พระอาจารย์ เทสก์ เทสรังสี, พระอาจารย์ขาว อนาลโย, พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ, พระธรรมเจดีย์ (จุม), พระอาจารย์หลุย จันทสาโร ฯลฯ ลงจากป่าจากเขามาจับฟังมธุรสแห่งธรรมด้วยความ หิวกระหาย ในธัมมโมชฌัญญา (โอชะอันเกิดแต่ธรรม) ใครได้ใคร่ถึงธรรมที่ท่านพระอาจารย์ มันแสดง ประหนึ่งว่าปลาขาดน้ำ เมื่อฝนมาชโลมรด ปลานั้นจะดีใจ และลึงโลดสัปดาห์ใด

“ท่าน(ศรี)เอ๊ย...” พระรูปนั้นกล่าวขึ้นพร้อมมีนัยน์ตาวาวด้วยปีติ

“ท่านพระอาจารย์มัน ท่านมักมีปกติแสดงธรรมเรื่องจิตล้วนๆ เช่นว่า ปัญญากับสติ ให้รู้เท่าทันกัน ทำจิตให้เสมอ อย่าขึ้นอย่าลง อย่าไปอย่ามา ให้รู้เฉพาะปกติของจิต ให้ เห็นอยู่กับปัจจุบันธรรม อย่าสงจิตไปอดีต อนาคต ธาตุ ๘๔,๐๐๐ ธาตุออกมาจากจิตหมด ให้เอากาย วาจา ใจ นี้ยกขึ้นมาพิจารณา อย่าเพิ่ม อย่าเอาออก ให้เห็นเป็นปกติ เมื่อใด ก็ตามที่เราสงจิตออกนอก เป็นมิจจาทิฎฐิ ให้รู้เห็นอยู่ในกายและจิต เป็นสัมมาทิฎฐิ การ แก่จิตใจให้แก่ปัจจุบัน เมื่อแก่ปัจจุบันได้แล้ว ภพทั้ง ๓ นั้นจะหลุดออกไปหมด ไม่ต้อง สงใจไปในอดีต อนาคต ให้ลบอารมณ์ภายนอกออกไปให้หมด จึงจะเข้าอารมณ์ภายในได้ เพ่งนอกเป็นตัวสมุทัย เป็นทุกข์ และเป็นตัวมิจจาทิฎฐิ เพ่งในเป็นตัวสัมมาทิฎฐิ จะเป็น นักปฏิบัติต้องเด็ดเดี่ยวกล้าหาญที่สุด จึงจะรู้ธรรมเห็นธรรม”

นี้แหละท่านคือหัวข้อธรรมโดยย่อ ที่ท่านพระอาจารย์มันแสดง ช่างไพเราะจับใจ ไม่รู้ลืมสำหรับพระผู้พิจารณาธรรม และผมก็จำไม่ลืมจนเท่าทุกวันนี้

ท่านพระอาจารย์มั่นโปรดผีพระยาอุดรนคร (พระยาอุดร)

เมื่อเรื่องมาถึงวัดโนนนิเวศน์แล้ว ท่านหลวงปู่ศรีจึงเล่าเรื่องท่านพระอาจารย์มั่น มาพักจำพรรษาที่เสนาสนะป่าแห่งนี้และที่หนองน้ำเค็มให้ฟังทันทีว่า เมื่อออกพรรษาแล้ว ท่านพระอาจารย์มั่นจะออกเที่ยวกรรมฐานเป็นนิสัย โดยเฉพาะโปรดสัตว์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ที่เรามองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ อย่างเช่นที่หนองน้ำเค็มที่คนเขาถือว่า “ผีตุ้มมาก”

ท่านพระอาจารย์มั่นไปทรมานผีพระยาองค์หนึ่ง อยู่ดงน้ำเค็ม ท่านพิจารณาดูแล้วเห็นว่า ถ้าไม่ไปทรมานแล้วเห็นท่าจะไม่ไหว ท่านจึงไปอยู่ดงหนองน้ำเค็มถึง ๔ เดือน

ฤดูแล้ง มีผีพระยาองค์หนึ่ง แต่ก่อนเป็นพระยาอุดรนคร เมืองอุดรเดิมมีชื่อเรียกว่า อุดรนคร พระยาองค์นี้มีทรัพย์สมบัติมากเลยฝังไว้ที่ดงหนองน้ำเค็ม พอตายลงก็เลยเป็นผี นิ่งเฝ้านอนเฝ้า ตากแดดตากฝน เฝ้ามหาสมบัติอยู่อย่างนั้น ไม่รู้ที่ชาติก็ภพ ไม่รู้ที่กัปก็กัลป์ มาแล้ว ดังนั้น ใครไปใกล้ก็ไม่ได้ ใครไปเอาพินก็ไม่ได้ ถูกขย้ำหลอกหลอนทันทีเลย หวงแหวน ไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง บรรดาสิ่งของต้นไม้ใบหญ้าในบริเวณนั้น

ท่านพระอาจารย์มั่นท่านจึงนั่งแผ่เมตตาจิตอยู่อย่างนั้น แต่แล้วผีเจ้าพระยานั้นก็หวงสมบัติอยู่เหมือนเดิม ในขณะที่ท่านพระอาจารย์มั่นพักอยู่ที่นี่ ผีนั้นเข้ามารบกวนเรื่อย ๆ มาทำสิ่งซ้ง ๆ ท่านไม่สนใจอะไร ผลสุดท้ายมาแสดงท่าทางอย่างไรท่านก็ไม่กลัว ท่านแผ่เมตตาจิตให้เสมอ

ท่านสอนว่า “จะเอาไปทำไมของอย่างนี้ มันเป็นสมบัติของแผ่นดินของโลก จะเอา ก็เอาไม่ได้หรอกเพราะไม่ใช่ของใคร ๆ ทั้งนั้น จะเอาไปทำไม แม้แต่ร่างกายก็ทิ้งไว้ในโลกในแผ่นดินนี้ ถ้าใครไปยึดมันถือมันเป็นอุปาทานก็เดือดร้อนวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา เพราะของเหล่านี้มันเป็นสมบัติของโลก มนุษย์สมมุติขึ้นเฉย ๆ”

เมื่อท่านพระอาจารย์มั่น พรา้สอนนานวันเข้า ผีพระยาอุดรนครจึงปลงใจในทรัพย์สมบัติ นั้นได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นอีก สุดท้ายจึงยอมยกสมบัตินั้นถวายท่านด้วยจิตศรัทธา พอละความ ยึดติดในสมบัตินั้น จิตวิญญาณจึงไปสู่สุคติ ไปสู่สวรรค์หลังจากที่อยู่ที่นี่มานานนับกัป นับกัลป์

หนองน้ำเค็ม

ท่านเอ๋ย!...หลวงปู่ศรีกล่าวเล่าด้วยเสียงภาษาอีสาน...

“เมืองอุดรเมื่อก่อนผีดูมาก สมัยหนึ่งกลางวันแสก ๆ มีควายตัว (ควายดี) ตัวหนึ่งวิ่งผ่านกลางเมืองอุดร สมัยนั้นท่านอาจารย์เสาร์ท่านไปทรมานเอา เป็นควายวิ่งไปวิ่งมาหายไปเลย เอียนไม่เบา”

เที่ยวธุดงค์ผ้าน้ำย้อยครั้งแรก

เมื่อออกพรรษาจากเสนาสนะป่าช้าโนนนิเวศน์แล้ว หลวงปู่ศรีท่านได้เล่าถึงการธุดงค์ของท่านต่อไปว่า...

ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้ธุดงค์มาทางแถวผ้าน้ำย้อย ถิ่นนี้เป็นดงเสือ ได้ถ้าผ้าน้ำย้อยมีแต่ชีเสื้อเต็มไปหมด ชาวบ้านโคกกกลางมีอยู่ ๑๕-๑๖ หลังคา นี่ไม่มีถนนหนทางต้องเดินเท้าเข้ามา เส้นทางที่เดินไปไม่มีแดดส่อง ถ้าเดินเดือนมีนา-เมษา มีแต่จ๊กจั่นมันเยียวใส่เปียกหมด ต้นไม้ก็ไม้รู้เท่าไรต่อเท่าไร แต่แล้วมันก็เปลี่ยนรูปมาอย่างนี้ ใครมาก็พอจะได้เป็นการกระตุ้นจิตใจเขาบ้างว่าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา ที่พูดถึงง่าย ๆ น้อย ๆ ความจริงแต่ละคนต้องการหาความสงบสงัด เดียวนี้หาป่ายากแล้ว

ฉะนั้นเรื่องของป่าก็เกี่ยวข้องกับพระศาสนามาหลายยุคหลายสมัยหลายพระพุทธองค์มาแล้ว พระพุทธเจ้าก่อนๆ ก็เกี่ยวกับป่าทั้งนั้น จะได้ตรัสรู้ก็อยู่ในป่า เกิดก็เกิดอยู่ป่า อย่างพระพุทธองค์ของเรา ตลอดถึงนิพพานก็อยู่ในป่าเหมือนกัน

ป่าเกี่ยวข้องกับพระศาสนามานี้มาก แต่ว่าเราก็อาศัยป่าเหมือนกัน แต่บางคนก็ทำลายบ้านเรือนก็อาศัยป่าไม้ ถ่านก็อาศัยป่าไม้ ที่อยู่ที่กินที่หนึ่งทีนอนมีแต่ป่า พอตายก็ยิงเอาฟันไปเผา ถ้ามั่นอ่อนๆ ก็เอามาแกกกิน อย่างหน่อไม้ เรียกว่ากินไม้ นั่นแหละ ผักนางอาจ หน่อกะลามากมายหลายอย่าง เรียกว่าอาศัยสิ่งเหล่านี้

แต่โดยมากไม่ค่อยอยากปลุกณะคนเรา ถือว่ามันเป็นของธรรมชาติ มันมีไม่อดอยาก อย่างมะไฟ มะแวงบนหลังเขา โดยเฉพาะคนแถวๆ นี้ปีนต้นไม้ไม่เป็น รอนกิ่งก็ไม่เป็น สอยไม่เป็น เป็นอย่างเดียวคือตัดโค่นต้นไม้เลย

ฉะนั้นป่ามันจึงเหลือไม่มาก ผักหวานก็มีแต่ตัด ชีก็เกี่ยวขึ้นเก็บ ตัดพอเสมอหัวเขา บางครั้งก็เมตรหนึ่งนั่นแหละ เดินไปเก็บไป เดินไปเลย นี่ประเพณีเขา มันไม่อดไม่อยากสมัยก่อน

ฉะนั้นป่าภูเขาอยู่ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดก็มีแค่นี้แหละ อยู่ที่ไหนก็ใช้ไม่ได้ ไม่ค่อยมีน้ำ นี่เฉพาะเขตร้อยเอ็ด อย่างเขต้อื่น อย่างกาฬสินธุ์ อย่างดงแม่แฝด แต่ก่อนข้างนี้มาก บริเวณเหล่านี้เราเดินท่องเที่ยวธุดงค์ผ่านมาแล้วทั้งนั้น” ●

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๒

พรรษาที่ ๕

จำพรรษาที่ วัดหนองผือ ตำบลนาใน
อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

ไตรัมธรรมของท่านพระอาจารย์มั่น

หลวงปู่ศรี มหาวิโร ได้เล่าประวัติของท่านต่อไปว่า

“เราได้ออกเที่ยวไปวิเวกตามถ้ำตามผา ตามป่าตามเขาหลายลูกหลายหน่วย คงพอ
ตัวแล้ว” ต้นปีพุทธศักราช ๒๕๔๒ จึงตัดสินใจเดินทางจากภูเขาสีขาว ดงมะอี จังหวัด
ร้อยเอ็ดฯ ไปยังอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร มุ่งเร่งฝีเท้าผ่านป่าเขาด้วยจิตใจ
ที่มุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว หวังเข้าไปหาท่านพระอาจารย์มั่นแต่เพียงผู้เดียว เพื่อเข้าไปกราบ
นมัสการฝากตัวเป็นศิษย์ไตรัมธรรมของท่าน ดังที่ไผ่ผืนมานาน

เมื่อแรกเข้าไปถึง ท่านพระอาจารย์มั่นได้ถามว่า “เคยได้ไปอยู่ตามภูเขา ตามถ้ำ
ตามป่าคนเดียวหรือยัง?”

กราบเรียนตอบท่านว่า “เคยไปบ้างอยู่ครับ”

“เคยไปเที่ยวกรรมฐานที่ไหนบ้างล่ะ” ท่านถาม

“เคยไปอยู่ภูเขานี้บ้าง ถ้ำนี้บ้าง ก็เคยไปอยู่บ้างแล้วครับ” กราบเรียนตอบท่าน

“เอ้อ!... ก็พอมีสติอยู่บ้างเนาะ!” ท่านพระอาจารย์มั่นพูดเสียงเน้น ๆ กังวาน นัยน์ตา
หน้าเกรงขามเป็นที่ยิ่ง

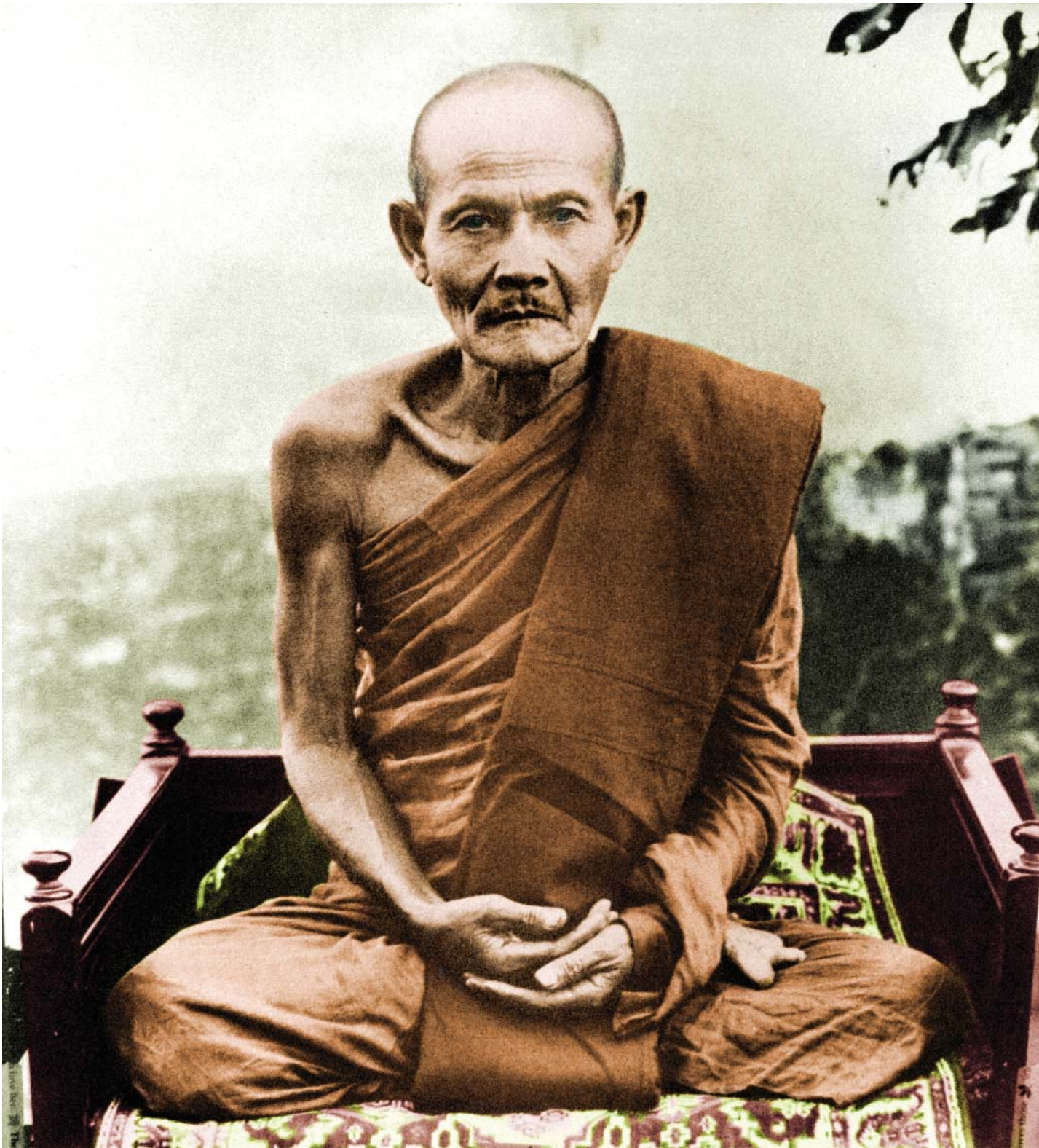
ส่วนทางเรานั้นแอบคิดในใจว่า “นี่...ขนาดเราได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ อย่างกล้าหาญ
นั่งสมาธิภาวนา เติบงกรรมตลอดคืนยันรุ่ง ไปอยู่คนเดียวเลื้อยร้องเฮีย ๆ ฮ่ง ๆ อยู่ข้าง ๆ
ก็ทำอยู่อย่างนั้นมาแล้วจนสุดแรงเกิด แสบล้ม แสบตาย”

แต่ท่านก็ยังว่า “พอมีสติอยู่บ้างเนาะ ถ้าอยู่คนเดียวได้จะต้องเป็นผู้มีสตินะ”

แล้วท่านก็ให้อโวก้าทำว่า “ผู้ที่มาศึกษาธรรมะกับเรา จะเป็นพระหรือโยมก็ตาม
ขอให้เก็บหอกเก็บดาบ* เอาไว้ที่บ้าน ไม่ต้องนำติดตัวมาด้วย”

คำพูดของท่านผู้เป็นจอมปราชญ์ พูดเพียงเท่านั้น เราจึงเป็นเหมือนหิ้งห้อยกับ
แสงจันทร์ เหมือนพญาช้างกับแมวน้อย น้ำในขันกับน้ำในมหาสมุทร ฟ้ากับดิน ปัญญา
ญาณของท่านจึงไม่มีประมาณ ทะลุทะลวงดวงใจของเราทั้งหมดเป็นที่อัศจรรย์ ตั้งแต่
นั้นมาจึงเริ่มตั้งความเพียร ให้หนักหน่วงกว่าเดิมเป็นเท่าทวีคูณ

* เก็บหอกเก็บดาบ หมายถึง ให้สำรวมกาย วาจา ใจ ที่เป็นพิษเป็นภัย คอยทิ่มแทงพาดฟันคนอื่น
ซึ่งเป็นเสมือนหอกและดาบ

ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

กุฏิหลวงปู่มั่น ที่วัดหนองผือ ตำบลนาใน อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

มอบายถวายชีวิต/สัจจะอธิษฐาน

ต่อจากนั้นก็ฟังธรรมะของท่าน ก็ยิ่งตั้งใจอยู่ไม่หาย หาโอกาสประพฤติปฏิบัติอย่างเต็มที่ เอาชีวิตนี้แหละเป็นเดิมพัน ใจคิดอย่างนั้นนะ โดยมากก็ไปแต่ผู้เดียวนั้นแหละ แรงเอาเสียให้เต็มแบบ จะได้เท่าไรอย่างไรก็ตาม ขอมอบกายถวายชีวิตต่อท่านแล้ว ส่วนอื่นเอาไว้ก่อนค่อยพูดกันทีหลัง

นี่แหละ ถ้าหากเราประพฤติปฏิบัติอย่างกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว หุ่เมทะกำลังอย่างเต็มที่แล้ว มีทางได้ทุกรูปทุกนามทุกคน มิใช่ว่าจะได้เป็นบางผู้บางคน สิ่งเหล่านี้มันต้องขึ้นอยู่กับเหตุ **เมื่อมีเหตุ...ผลต้องมี เหตุน้อย...ผลน้อย เหตุพอประมาณ...ผลพอประมาณ เหตุมาก...ผลมาก เหตุพิเศษ...ผลก็พิเศษ** มันเป็นอย่างนั้น

เราอยู่กับหลวงปู่ใหญ่ปุ่มนั้น ได้ตั้งสัจจะอธิษฐานไว้ว่า **“จะเร่งความเพียรทั้งกลางวันกลางคืน”**

ในที่สุดมันก็ได้รับรู้ได้เห็นธรรมตามลำดับ ไม่ว่าใครก็ตาม ถ้าตั้งใจก็ยอมได้ ไม่ว่าผู้น้อยผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ ผู้หญิงผู้ชาย สมัยครั้งพุทธกาลเถรน้อยอายุ ๑๒ ปี ยังได้สำเร็จอรหันต์ มันอยู่ที่จิตใจ ส่วนคนน้อยคนใหญ่ก็เคยผ่านภพชาติเคยเป็นเด็ก เป็นคนเฒ่ามาด้วยกันทั้งนั้น เพราะเราสร้างร่างกายผ่านมามีไม่รู้ก็ภพก็ชาติแล้ว คนหนึ่ง ๆ นี้กองกระดูกใหญ่กว่าภูเขา

ธรรมะของพระพุทธเจ้ามิได้หายไปจากโลก ความศักดิ์สิทธิ์ก็มีได้หายไปจากโลกเช่นกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าหากเราปฏิบัติให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นในตัวเอง หรือศักดิ์สิทธิ์ในสถานที่อยู่ก็เกิดจากการประพฤติปฏิบัติของเราทั้งนั้น มิใช่ขึ้นอยู่กับเวทมนต์ กลคาถาหรือคาถาอาคมต่าง ๆ สร้างพลังของจิตใจให้เกิดขึ้น หรือมีสัจจวาจาในการประพฤติปฏิบัติมันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นเอง มันเป็นผลพลอยได้ทั้งๆ ที่เราไม่รู้จักรื่องเลย มันต้องอยู่กับการปฏิบัติ ขอแต่เราเป็นคนจริง เสียอย่างเดียว ทำต้องทำจริง เมื่อตั้งสัจจะจะต้องทำให้มันได้ ตายก็ตาม รอดก็รอด ถ้าหากตั้งสัจจะไว้แล้ว นั่งสมาธิหรือจะประพฤติปฏิบัติเป็นแบบไหนแล้ว ไปทำลายสัจจะอย่างนั้น เป็นคนไม่จริงเลย เป็นคนหลอก ทำอะไรจึงไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ อย่างอยู่ถีนไทนแห่งใดเหมือนกัน มันก็เกิดจากจิตใจของเรา เกิดไปจากการประพฤติปฏิบัติของเรา ว่าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นผู้ที่มีสัจจวาจา

*คำว่า หลวงปู่ใหญ่ปุ่มนั้น เป็นคำที่หลวงปู่ศรี เรียกท่านพระอาจารย์มั่น

วัตรปฏิบัติต่อหลวงปู่มัน/อดอาหาร

ปีที่เรไปอยู่กับท่านได้จับเส้นถวายท่านหลวงปู่ใหญ่หลวงปู่มันตลอดพรรษา คนอื่นจะไปจับเส้นท่านห้าม จับเส้นตั้งแต่เวลา ๕ โมง ๖ โมง หรือตี ๒ มีบางครั้ง ถ้าท่านไม่บอกเลิกก็ไม่ต้องเลิก ปฏิบัติจริง ๆ เพื่อหวังความดีงาม อยู่กับหมู่คณะมี หลวงปู่หล้า เขมปัตโต พระอาจารย์วัน อุตตโม และหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นพระผู้ดูแลหมู่คณะในครั้งกระนั้น

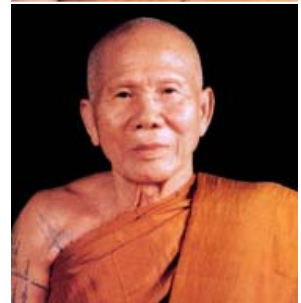
ในฤดูหนาว หลวงปู่มันท่านแก่เฒ่าแล้ว ร่างกายธาตุขันธ์มีอาการอาพาธด้วย โรคชรา เมื่อท่านเดินจงกรมต้องรับน้ำเตาไฟไปตั้งเพื่อไล่ความเย็นในที่ใกล้ทางจงกรม ต้องปฏิบัติอยู่อย่างนั้น เมื่อท่านกลับเข้าพักก็นำไปตั้งไว้ใต้ถุนกุฏิ หลวงปู่หล้าคอย เต็มไฟ ส่วนเราตามขึ้นไปถวายการนวดเส้นจับเส้นบนกุฏิ

ในบางครั้งท่านเล่าเรื่องธรรมะให้ฟังว่า สติของท่านไม่เคยพลอยเลย ไม่พลอย ทั้งกลางวันกลางคืน ทั้งหลับและตื่น หมุนอยู่ตลอดเป็นอันเดียวกันกับจิต แนบสนิท ติดกันไปเลย จะเดินจะเหิน ทุกอิริยาบถ การพูดการจา การบิณฑบาต การขบฉัน สติไม่เคยพลอยเลยสักครั้งเดียว เราฟังแล้วก็อดที่จะอัศจรรย์ใจไม่ได้ อยากปฏิบัติ ให้ได้อย่างท่านบ้าง เมื่อเราคิดอย่างนั้น บางทีท่านก็กระแอม เหมือนบอกให้รู้ว่า

...อย่าคิดอย่างนั้นนะท่านศรี ...ธรรมะจะเกิดขึ้นด้วยการคิดค้นเอาไม่ได้ ธรรมะ ต้องเกิดขึ้นด้วยการลงมือทำด้วยตัวของเราเองเท่านั้น เมื่อท่านกระแอม สะกิด ห้ามไม่ให้เราคิดอย่างนั้น เรายิ่งอัศจรรย์ใจไปแบบเลยเถิด เกินที่ท่านจะกระแอม มาสะกิดให้หยุดคิดได้อีก นี่แหละหนอปู่ชุนกับพระอริยเจ้า ช่างต่างกันราวฟ้า กับดินเสียจริงๆ

ถึงแม้ว่าเราพยายามทำจิตใจให้เกิดความสงบ แต่พอนั่งไปมันเจ็บมันปวด จะล้มจะตาย หนักเข้าต้องมาดละอาหารลง เหมือนที่เคยปฏิบัติมา เมื่อฝึกอย่างนี้ อยู่บ่อยๆ ในที่สุด จันอ้อมเต็มทีก็นั่งผ่านทุกขเวทนาได้ตลอด ต้องหาวิธีการทดสอบ ตัวเอง จนกว่าจิตใจจะเกิดความสงบ ทำกันขนาดนั้นจิตมันจึงยอมไม่ใช่ธรรมดา ผู้ที่ หยาก็หยาบมาก เราจึงรู้ว่าเราเป็นคนนิสัยวาสนาหยาบมาก **แต่เราก็มอบชีวิตสู่ตาย** เลย **เอาความตายเป็นเดิมพัน แต่มันก็ไม่เห็นตาย**

ในที่สุดจิตก็พลิกคืนมา ถ้าธรรมะเข้าไปแทรกซึมภายในจิตใจ จิตอ่อนน้อมไป เลย นั่งสมาธิตลอดคืนก็ไม่ง่วงเหงา ไม่ปวดไม่เจ็บ ไม่เหนื่อยล้า ถึงแม้ไม่ได้ฉัน อาหาร ทุกขเวทนาทั้งหลายทั้งปวงมันหายหน้าหนีหมด ...ไม่มีเลย มีแต่ความสุข ความเบาใจเบาใจ มีแต่ความสดชื่นเบิกบาน ร่างกายเบาเหมือนปุยนุ่น มันรุนแรง ขนาดนั้นแหละเรื่องของจิต มิใช่จะฝึกหัดง่าย ๆ แต่ว่าผู้ที่ยากก็มี ผู้ที่ยากก็มี แล้ว แต่อุปนิสัยของแต่ละคน แต่โดยที่สุดแล้วมันก็ไม่เหลือวิสัยที่เราจะทำหรอก เอาจน กระทั่งได้

- ๑ หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน
- ๒ พระอาจารย์วัน อุตตโม
- ๓ หลวงปู่หล้า เขมปัตโต
- ๔ หลวงปู่ศรี มหาวิโร
- ๕ ทางเดินจงกรมของท่านพระอาจารย์มัน ที่วัดหนองผือ

๑	๕
๒	
๓	
๔	

รูปปั้นพระพุทธรเจ้าทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ประดิษฐาน ณ วัดหนองผือ

หลวงปู่มั่นสอน “สิงติดตัง”

หลวงปู่ใหญ่ปู่มั่นนี้ ท่านไปสอนจนกระทั่งสมเด็จฯ สมเด็จฯ ท่านก็ไม่รู้ ท่านก็ไม่เชื่อ จะเชื่อได้อย่างไร เมื่อไม่เห็นเอง เราต้องอาศัยการกระทำมันจึงจะเกิดขึ้นได้

แม้ว่าองค์ท่านอายุได้ ๗๙ ปี บางวันท่านนั่งทั้งวันทั้งคืน บางครั้งก็สวดมนต์ ท่านสวดได้มาก ธรรมบทไหน มีธรรมจักรเป็นต้น ท่านสวดอยู่คนเดียว ให้อำนาจสวดมนต์เข้าคำ ท่านสวดได้หมด

หลวงปู่มั่นท่านสอนว่า “ถ้าพูดให้มันฟังมันไม่เชื่อ เชื่ออยู่แต่ไม่ทำ ทำแต่ไม่เห็นได้ผล ถ้าเชื่อจริงๆ มันต้องทำได้สิ

แต่นี้มันฟังเล่นเฉยๆ มันไม่เห็นคุณค่าของพระศาสนา ไม่เห็นคุณค่าของธรรมะ”

หลวงปู่มั่นท่านเล่าว่า “ท่านไปอยู่บนเขา ป่วยหนัก ยิ่งป่วยท่านยิ่งนั่ง นั่งจนกระทั่งล้มลง ล้มลงท่านลุกขึ้นมานั่งใหม่ พอท่านรู้ขึ้นมาสว่างโร่เลย เสียงนกเสียงหนูร้อง รู้จักภาษาสัตว์หมด ดูชินกรรือท่านก็รู้ได้ สว่างโร่เลย”

อันนี้แหละเป็นตัวเหตุ เราจะอยู่เฉยๆ จะเกิดอรรถธรรมขึ้นมาเป็นไม่มีและมีไม่ได้ เหมือนเราหิวข้าว นั่งดูเฉยๆ จะอิ่มไม่ได้ เราต้องกินเท่านั้นถึงจะอิ่ม เราต้องลงมือกระทำใครๆ ก็เหมือนกัน

ท่านเคยสอนไว้อีกว่า จิตใจคนเราก็เหมือน “สิงติดตัง” สิงอยากไปจับตัง (ยางไม้เหนียว) จับแล้วยางเหนียวมันก็ยอมติดมือ ติดมือแล้วก็เอามาติดตา ก็ตัวเองนั้นแหละทำตัวเอง คนอื่นไม่ได้ไปทำ พอติดตาแล้วมองไม่เห็น ไปไหนก็ไม่ได้ แล้วจะไปตำหนิใคร ตัวทำตัวเองทั้งนั้น ตัวเองฆ่าตัวเอง ตัวเองทำลายตัวเอง ดิคนอื่นไม่ได้หรืออย่างเกิดมารูปพรรณสัณฐานไม่สวย หรือเป็นง่อยเปลี้ยเสียขา จะหาว่าพ่อแม่ทำ ไม่ใช่มันเป็นกรรมของเราเอง ทั้งนั้น เกิดจากกรรมที่เราได้สร้างไว้แต่ปางก่อนทั้งนั้น จะไปตำหนิใครไม่ได้ ตัวเองทำตัวเองทั้งนั้น เหมือนสิงติดตังนั้นแหละ ตัวเองทำตัวเอง

ก็คือใจนั่นเอง สิงติดตังตัวนั้นก็คือใจหรือจิตเรานี้แหละ ใจมันสร้างความคิดขึ้นมา ก็หลงความคิดตัวเอง สร้างอะไรก็หลงอันนั้น ตัวเองหลงตัวเอง ตัวเองบ้าเพราะตัวเอง ขณะเดียวกันผู้มีปัญญาท่านมองดู ท่านอยากหัวเราะเยาะเอาเป็นเรื่องขบขันไปเลย

พระกรรมฐานมาคารวะ หลวงปู่มั่น

ในสมัยหลวงปู่ใหญ่มั่น ท่านทำจริงจัง ต่างคนต่างเร่งประพฤติปฏิบัติไม่กลัวฝนกลัวแดด แม้มีฝนตกท่านก็เดินจงกรมอยู่อย่างนั้น โดยใจไม่ได้คำนึงถึงร่างกาย แต่ท่านเอาจิตใจเป็นหลัก ใจไม่ดีเราต้องทรมานมัน ปราบใจจนกระทั่งมันอยู่หนึ่ง ต้องเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยว ถ้าทำครึ่งๆ กลางๆ ในที่สุดก็ล้มเหลว เราไม่รู้หรือไม่ว่า เราตามใจที่ว่ายากสอนยากมา ชักก็ภพก็ชาติแล้ว

สมัยก่อนครูบาอาจารย์ เช่น ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ (จูม), พระอาจารย์สิงห์ ขนดะยาโคโม, พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ, พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร, พระอาจารย์ดูลย์ อดุลโล, พระอาจารย์มหาทองสุข สุจิตโต, พระอาจารย์กงมา จิรปุญโญ, พระอาจารย์หลุย จันทสาโร, พระอาจารย์ชอบ ฐานสโม, พระอาจารย์เทสก์ เทสรังสี, ท่านพ่อลี ธมมธโร, หลวงปู่ขาว อนาลโย, ท่านเจ้าคุณนรียกวี (เขียน), ท่านเจ้าคุณปราชญ์มนู (เพ็ง), ท่านเจ้าคุณเทพวรคุณ (อ่ำ), ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ (รักษ์), ท่านเจ้าคุณธรรมวราลังการ (ศรีจันทร์), ท่านเจ้าคุณเทพสุทธาจารย์ (โชติ) ฯลฯ

เมื่อท่านเหล่านี้เข้ามากราบเยี่ยมอาการอาพาธและสนทนาธรรมกับท่านพระอาจารย์มั่น ท่านที่เป็นศิษย์ท่านพระอาจารย์มั่นเหล่านี้ ท่านมักจะสอนเราว่า “ไม่ให้อยู่ในที่ตีๆ ให้อยู่ในร่มไม้ ชายป่า ชายเขา ถ้า เจ็บมพา ถ้าอยู่กุฏิดีๆ แล้วมันสนุกนอน มันไม่ยอมภาวนา ธรรมชาติของจิตมันหาทางสบายอยู่ถ้อยเดียว”

ภูมิลำเนาของพระเถระผู้ใหญ่ที่มานมัสการท่านพระอาจารย์มั่น พ.ศ. ๒๔๔๘

(ซ้าย) หลวงปู่ขาว อนาลโย ได้รับการยกย่องว่าเป็น เพชรน้ำหนึ่งแห่งวงกรรมฐาน
(ขวา) หลวงปู่หลุย จันทสาโร ได้รับการยกย่องว่า มีก้น้อยสันโดษแห่งวงกรรมฐาน

ฉะนั้นการฝึกหัดข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ต้องมีสติ คือการตั้งจิตตั้งใจนั้นแหละ แต่ก่อนท่านเข้าไปฝึกหัดอยู่ในภู ในเขา ในถ้ำ ขึ้นเขาไถลๆ อยู่ป่าข้างดงเสือไม่มีกลัว พวกเรากลับถึงขนาดขาดสติแล้วไม่ได้เรื่องอะไรเลย เพราะพวกเราไม่ค่อยอยากฝึก ไปอยู่ก็หม่มมันเปล็ดมันเพลิน มันทะเยอทะยานเห่อเหิม ถ้าไปอยู่คนเดียวคนเดียว มันระวังมันกลัวตาย

อุปัชฌาย์
ธ. ๒๕๖
ธ. ๒๕๖
ธ. ๒๕๖
ธ. ๒๕๖
ธ. ๒๕๖
ธ. ๒๕๖

น. ๒๕๖ (๒๕๖ ๒๕๖ ๒๕๖)

หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ศิษย์หลวงปู่ที่หลวงปู่ศรีคุณเคย

พระประธานชั้นบนศาลาการเปรียญวัดหนองผือ

- ๑ ศาลาหอฉันสมัยหลวงปู่มั่น ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงใหม่แต่ใช้โครงสร้างเดิมเหมือนเมื่อสมัยที่ท่านยังอยู่
- ๒ ที่ล้างบาตรพระภิกษุสามเณร
- ๓ บริเวณต้นมะพร้าวเดิมเป็นที่ตั้งกุฏิของหลวงปู่ศรี ซึ่งห่างจากกุฏิของหลวงปู่มั่นไม่มาก

๑	๓
๒	

หลวงปู่มั่นให้ไปอยู่ในป่าในเขา

หลวงปู่ใหญ่ปู่มั่น ถ้าใครฝึกหัดยากท่านจะสั่งให้ไปอยู่ในป่า ในเขา ในถ้ำลึกๆ “ท่านนี้...ไปอยู่เขานั้นนะ ท่านรูปนี้...ถ้ำนั้นนะ”

ท่านจะชี้สั่งเลย แต่ให้ไปตามคำท่านสั่งนะ ถ้าไปที่อื่นแล้วมาพูดว่าไปอยู่ที่นั่นไม่ได้นะ เข้าวัดไม่ได้เลย ท่านห้ามเด็ดขาด ท่านอยากให้ได้ดี ถ้าไปอยู่อย่างนั้นมันจะได้ระมัดระวัง ความระมัดระวังนั้นแหละเป็นตัวสติ เป็นอะไรถึงระวัง ก็กลัวตายนั้นแหละ กลัวอันนั้น อันนี้อยู่นั้นแหละ อยู่กับความกลัว เอาความกลัวเป็นอาจารย์ใหญ่

เลือร่องอยู่ทางนั้น! ช้างก็ร่องอยู่ทางนี้!

ผีเจ้าป่าผีเจ้าเขาก็คอยหลอกหลอนอยู่ทางนั้น!

สังเกตดูแต่จิตใจตัวเอง หนักเข้าสติกับจิตมันก็เลยเข้าไปอยู่ใกล้ๆ กัน

“เอ้อ! ถ้าอย่างนั้นไปไหนไม่ได้หรอกเพราะมันกลัวตาย เอาความกลัวตาย เป็นตัวกอดดัน เป็นอาจารย์ใหญ่ ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่หลงให้ มันไม่อยู่ให้ เอาอย่างนั้นก็มันะบางคนที่เป็นคนหยาบ”

เราก็เคยทรมานตัวเองอยู่ เพราะว่ามันฝึกหัดยาก ไปอยู่ในภูเขาขึ้นไปเดินจงกรมอยู่บนหลังภูโน้น มีเสือมีช้างอะไรไม่ได้รับรู้ ตั้งจิตอธิษฐานเดินจงกรม ไม่มีนาฬิกาที่ฟังเสียงนกร้องแมลงอะไรมันร้อง

ระยะนั้นเป็นช่วงเดือน ๓ เดือน ๔ จักจั่นมันร้อง

“เอ้อ! นี่ค่าแล้ว เริ่มตั้งแต่นี้แหละเดินจงกรม”

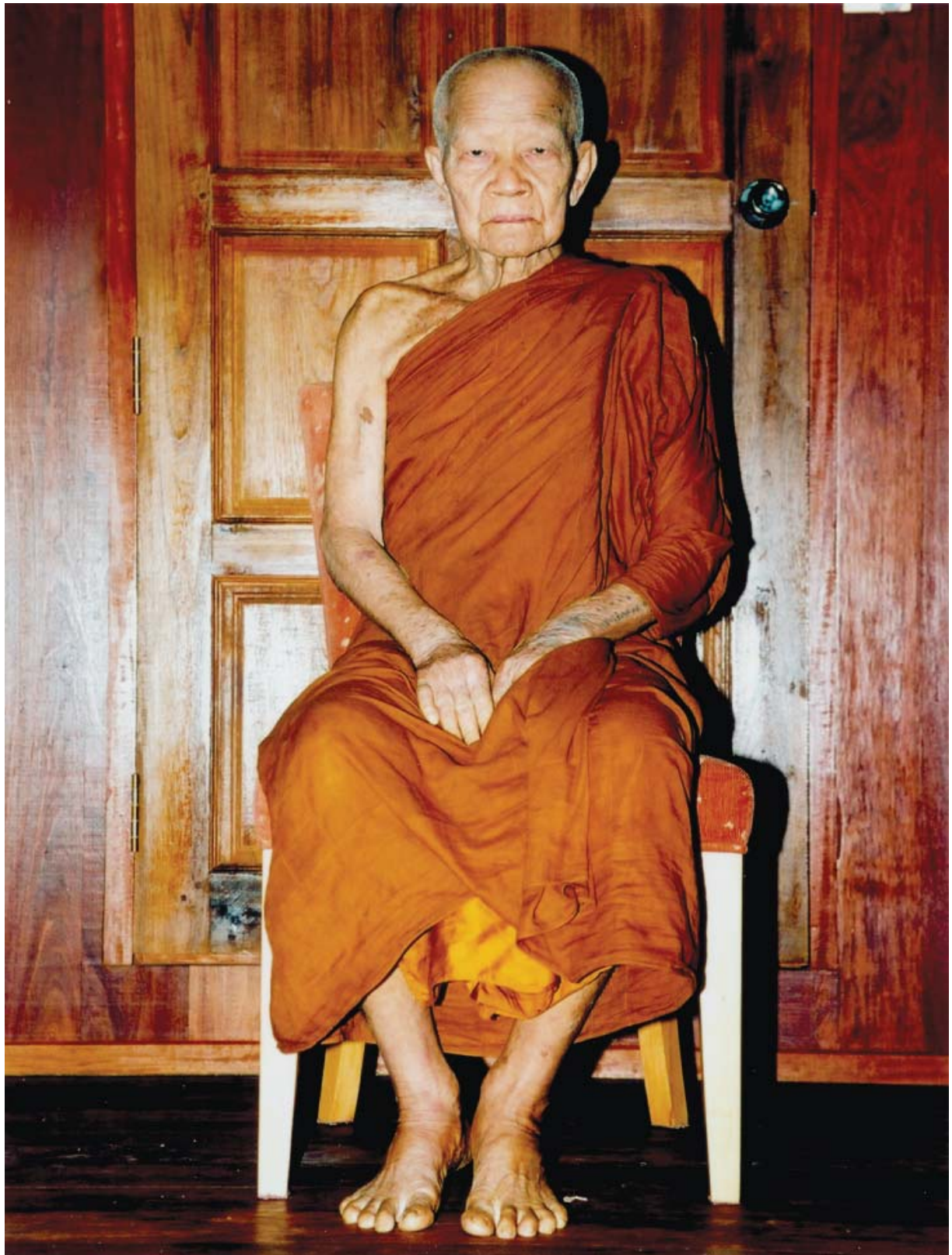
ที่นี้ก็นกแซงแซวร้องโน่นแหละถึงหยุด เดินมันอยู่อย่างนั้นไม่ยอมนั่งเด็ดขาด ถ้านั่งพักผ่อนฝึกภูเขาตัวไหนดูๆ มาหักคอมันเลย เรียกมาหมดภูเขาเลากาटकจิตใจไว้ถึงปานนั้นมันถึงจะอยู่ เดินจงกรมมันอยู่อย่างนั้นแหละ จนกว่านกแซงแซวมันจะร้อง เป็นสัญญาณว่าสว่างรุ่งสางแล้ว

นี้แหละการทรมานกาย ก็เป็นการทรมานจิต เดินจงกรมอยู่อย่างนั้นจนปลื้มแข่ง (นอง) บั้น (ตึง) หมด ยกขาไม่ขึ้น ไม่ขึ้นก็ค่อยๆ เดินเอา ไปไหนก็ได้ บางทีเสือก็จะมา พอสว่างมา หมู่กวาง หมู่พาน (แก้ง) เต็มอยู่ในป่า มันมาอยู่ตามที่ใกล้ๆ ก็มี เอาอย่างนั้นการฝึกทรมานตัวเอง

หลวงปู่มั่นให้ไปอยู่ถ้ำ

หลวงปู่ใหญ่หลวงปู่มั่นท่านสอนเด็ดขาดจริงๆ ถ้าถ้ำไหน ภูไหนมีเทวดา มีภูตผีปีศาจ บ้าง โดยมากท่านจะบอกไปถ้ำนั้นแหละ ถ้าใครภาวนายาก “ไปอยู่ถ้ำนั้นซะท่าน” ท่านจะบอกให้ไปเอง ไปแล้วถ้าท่านบอกจะต้องไปนะ ถ้าท่านไม่บอกให้กลับมา จะกลับมาไม่ได้นะ

ถ้าไปแล้วเห็นไม่ถูกใจเจ้าของ เปิดหนีแล้วละก็ มาใกล้ท่านไม่ได้หละ บางแห่งเทพ เทวดา เขาเตือนไม่อยากให้นอน ให้เร่งสมาธิ เดินจงกรม นั่งภาวนา เหมือนอย่างอยู่ ถ้าคำไหนอันนั้นนอนไม่ได้เลย ถ้านี้ท่านอาจารย์มหาบัว เคยไปอยู่มาก่อนแล้ว

หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน เป็นพระมหาเถระที่ท่านพระอาจารย์มั่นไว้วางใจ
และได้รับมอบหมายให้ดูแลพระภิกษุสามเณรในยุคหนองผือ

เราไปอยู่คนเดียวไปถ้าคำไฮเดือนหนึ่ง แต่ว่าเป็นไข้ซะ จันทันจันทันไม่ได้ ไปบิณฑบาตก็มองไม่เห็นทาง มันวิงเวียน แต่ว่าก็นอนบ้าง เวลานอนมันก็ไม่ยอมให้นอนนะ นอนอยู่ผู้เดียว นอนกลางวันก็ตาม กลางคืนก็ตาม ฝึมนึกเอาหัวแม่มือมาจับหัวแม่ตีนนี้แหละ กำแน่น ๆ แล้วก็กระตุกเลย ต้องบอกผีว่า “เฮ้อ! ให้นอนสักหน่อยก่อนนะ ให้นอนสักหน่อยก่อนมันกำลังเมื่อย” พอนอนเท่านั้น มันก็มากกระตุกอยู่อีกอย่างนั้น นึกเข้าก็ไปเดินจงกรมอีก แต่ไม่กลัวนะไม่มีอะไรนะ มีแต่ปากไม่ไผ่กว้าง ๆ ขนาดห้องนี้แหละ

กลางวันมันก็มาถึง คิดในใจว่า “เอ! พวกเจ้าให้ข้าภาวนาดีแท้หนอ” ทำอยู่อย่างนั้นแหละ ใจกล้าหาญเด็ดเดี่ยวดี

ที่พักรับเป็นฝาเพิงหมดนะ ๓ ข้าง มีฝาบังข้างหน้ามัดไว้ ยามกลางคืนเอาไม้ค้ำไว้ออกหมด เปิดออกทุกทาง สัตว์เลื้อยร้ายอะไรมาก็มาเลย เสือจะมาดึงเอาลงไปกินก็มาเลย สูงประมาณเมตรกว่าอยู่กลางดง โนนะอยู่ฝั่งเหว มันไม่กลัวอะไรเลย กล้าหาญเด็ดเดี่ยว เดินได้หมดเดือน ๕ แดดร้อน กลางวันแสบ ๆ เดินจงกรมทั้งวัน พอบิณฑบาตมาฉัน มันมีบ้านอยู่ ๔ หลัง เขาใส่ข้าวปั้นเล็ก ๆ มาฉันพอดี มีอะไรก็ฉันไปตามมีตามได้ ฉันแล้วล้างบาตรแล้วลงจากกุฏิ เดินจงกรมจนกระทั่งหมดแสงตะวันถึงเลิก เดินอยู่นั้นจนหลังแดงหมด เดินหมดวัน (ทั้งวัน) กลางคืนก็มานั่งหมดคืนจนถึงเช้า เอาถึงขนาดนั้นนะมันถึงจะอยู่

ใจนี้ไม่ใช่ธรรมดาซะ ไม่ได้พูดกับใครแหละ อยู่คนเดียว พอได้กำลังบ้างอยู่นั้น ก็ดีอย่างหนึ่งมันนอนไม่ได้นอนไม่หลับ ถ้าหลับฝึมนึกก็มาดึงขาเลย บางแห่งบางถ้าก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นเครื่องเตือนของเราทั้งนั้น ถ้าไม่เอาถึงขนาดนั้นมันก็ไม่รู้สึก เรื่องของใจนี้ เมาอยู่แต่เรื่องของตัวเองนั้นแหละ ถ้าคิดดูชัด ๆ มันก็หายบั่นหนามากนะ คิดดูตัวเจ้าของถ้าไม่ฝึกหัดบ้างไม่พอที่จะเห็นหน้าเห็นหลัง สิ่งเหล่านี้หมู่เพื่อนก็ลองดู จะหนาจะบางก็คงรู้จักหรอก **ลองฝึกสมาธิตั้งจิตกำหนดดู ก็รู้อยู่ในจิตตลอดเวลา มีสติกำหนดจดจ่อ แนบสนิทกับจิตใจอยู่นั้น** การไปการมาการเดิน พอตื่นขึ้นมามาตอนเช้าให้ตั้งสติไว้เลย ไปไหน มาไหนก็ให้รู้จัก นั่งอยู่ไหนก็ให้รู้จักเรื่องของเจ้าของตลอด เดินไปบิณฑบาตก็รู้อยู่อย่างนั้น กลับมาฉันก็ให้รู้จะให้มันรู้ได้ตลอดวันลองดูซิ **ไม่ให้สนใจไปทางอื่นรู้อยู่ในเรื่องของจิต ความคิด ความนึก ถ้ารู้อยู่ตลอดวันพอไปนั่งสมาธิ จิตลงเลยนะ เราไม่ได้นั่งหมดวันหมดคืนหรอก ตั้งความรู้ให้รู้อยู่ในจิตใจนั้นแหละ** ลูกไปลูกมาจะเดินไปเดินมา ให้รู้อยู่ในใจอยู่ตลอดเวลา **ไม่ให้ส่งออกไปข้างนอก รู้ตั้งแต่ตื่นนอนขึ้นจนถึงตอนเย็นตอนค่ำ**

ถ้าเทียบง่าย ๆ เหมือนอย่างเด็กน้อยนี้ เด็กทารกทำอะไรมันก็ไม่นอน พามันไปเที่ยวแล้ว พามันทำโน่น ไปนั่น มานี่ พอมันล้าเต็มที่แล้วก็นอนหลับไปเอง เรื่องของใจก็เหมือนกัน ถ้ามันไม่ล้าแล้วมันจะไม่ยอมนะ ถ้ากำลังสด ๆ ร้อน ๆ จะไปนั่งละ โอ้ย! ป้าง ๆ ป้าง ๆ ไปนั่นไปนี่แล้ว ทำอะไรทำให้ร่างกายอ่อนล้า จิตใจมันก็ล้าไปด้วย ที่นี้จิตใจมันก็ลงได้ เพราะสติเราคูมอยู่ไม่หยุด

หลวงปู่ฉันให้ไปอยู่คนเดียว / เปรียบเทียบ ผลการปฏิบัติ

หลวงปู่ใหญ่หลวงปู่ฉันท่านเคยสอนว่า

“ถ้าใครตั้งสติไม่ค่อยได้ ภูเขาที่ไหนมันลำบากท่านจะจัดให้ไปเลย อยู่ที่ไหนมันมีเหวตา มีภูตผีปีศาจมาก ๆ ท่านจะจัดให้ไปอยู่เลย ให้ไปเพียงคนเดียวไม่ให้ไปด้วยกันหลายคน”

ถ้าอยู่ตามธรรมดานี้ โอ๊ย! มันสนุกสนานเพลิดเพลินไปตามอารมณ์

การนอนท่านก็ห้ามไม่ให้นอนฟูกนอนเบาะจนเกินไป มันนอนดีเกินไป นอนอย่างไรมันก็นอนได้ นอนอยู่มันยังนอนได้ เรื่องของจิต แต่มันหาวิธีอยากให้นอน นอนจิตนอนใจ แม้ไม่นอนสักครึ่งทำงานอยู่ตลอดวันเวลา ถ้าหากมีสติมันก็ตื่นอยู่อย่างนั้นแหละ อยากตื่นตอนไหนก็ได้ ไม่อยากตื่นก็ได้ ไม่นอนสักครึ่งก็ไม่หิว รสชาติธรรมะมันเป็นของเลิศขนาดนั้นนะ แต่เราต้องประพฤติปฏิบัติจนได้ประสบการณ์ ถ้าหากมีศรัทธาแรงในการประพฤติปฏิบัติอยู่ตลอด มันจะต้องเกิดขึ้นวันใดวันหนึ่ง เพราะมันเต็มรอบ มันได้สัดส่วน แล้วมันจะเป็นไปเอง เราไม่ได้ตกแต่งมันหรอก เราไม่ได้ปรารถนา เราไม่ได้อ้อนวอน มีการกระทำอย่างเดียว ถึงระยะมันก็เต็มของมัน คล้ายๆ กับเทน้ำใส่ขวด ถึงระยะมันก็เต็มเอง

“คล้ายๆ กับผลหมากรากไม้ จะเป็นฟักทอง แดงไทย ก็ตาม ว่าแต่เราบำรุงเหตุคือ เอาใส่ดินที่มีปุ๋ย แล้วก็ให้น้ำหล่อเลี้ยงอยู่ตลอด หนักเข้ามันเป็นของมันเอง ผลิดอกออกผลมาเอง แล้วก็ใหญ่โตไปตามลักษณะอาการของมัน จะมีดอก มีผล ผลเล็ก ผลใหญ่ ตลอดจนถึงสุกเป็นเรื่องของเขาเอง เราไม่ได้ไปดัดไปถอดขึ้น อันนี้ฉันใดก็ดี

การประพฤติปฏิบัติ บำรุงแต่เหตุอย่างเดียว คือมีการกระทำผลมันไปเอง เราปลูกฟักแพงแดงไทย ใครได้ไปแต่งดอกแต่งใบมัน มันไปของมันเอง ว่าแต่มีเหตุได้สัดส่วนของมัน มันงามเองเลย ลักษณะของจิตของสติก็เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าจะอยากได้โว้ย ร้อนๆ เอาเลย อยากให้เป็นโว้ย คิดคาดคะเนไว้ก่อนว่าอยากให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อย่างนั้นทุกขีใหญ่เลย เราจะไปแต่งเขาไม่ได้หรอก มีแต่สร้างเหตุ มันจะไปของมันเอง บางคนนั่งไปบ้างก็อยากเป็นนั่นเป็นนี่ อยากเห็นนั่นเห็นนี่ โอ๊ย! ก็แล้วเท่านั้นแหละ ตัวนี้แหละเป็นตัวกิเลสไปบังไว้ ขวางอยู่อย่างนั้นแหละ ตั้งไม่ได้สร้างแต่เหตุอย่างเดียว มันจะเป็นอะไร ไม่เป็นอะไร ไม่ได้รับรู้ ข้ามีหน้าที่ทำ ส่วนจะเกิดขึ้นมันเป็นเรื่องของเขา การประพฤติปฏิบัติศีลธรรม จะไปคาดคะเนไว้ก่อนล่วงหน้า ตั้งความอยากไปข้างหน้ามันจะขวางไว้เลย เหมือนกับเขากันรื้อไว้ ทำไปเลย เรามีหน้าที่ทำ ทำมากเท่าไรก็ไม่ว่า พยายามทำ ทำให้มากๆ ไม่ต้องห่อถอย ผลมันหากเกิดขึ้นเองหรอก” หลวงปู่ฉันท่านพร่ำสอนอย่างนี้บ่อยๆ

หลวงปู่มั่นเทศน์สอนพญานาค

ขณะที่อยู่บ้านหนองผือ หลวงปู่ใหญ่ปู่มั่นท่านเล่าว่า

“มีพวกเทวดา อินทร์ พรหม นาค หรือพวกกายเทพกายทิพย์เหล่าอื่นมาไม่หยุดมาเป็นหมู่ ๆ มาแล้วหัวหน้าจะสั่งนั่งพับเพียบกราบ ๆ พร้อมกัน แล้วก็อาราธนา เขาไม่ว่า พุทธมา จ โลกา เหมือนพวกเราหรอก เขาสงสัยธรรมะข้อไหนก็ถามขึ้นเลย ถามแล้วท่านก็อธิบายให้ฟัง เขาจะมารายงานก่อนที่แรก ว่ามาจากทิศไหนเขาไหน มามีจำนวนเท่าไรเท่านี้วันนี้อยากมาฟังธรรมะหมวดนี้หมู่ นี้ ก็จะมาเลย ท่านเทศน์ให้ฟังจบแล้ว กราบพร้อมกันไปเลย เทศน์ให้เทวดาฟังได้ง่าย ไม่เหมือนมนุษย์ซีเหมิน” ท่านว่าอย่างนั้นแหละ

และท่านยังเล่าเรื่องน้องชายท่านในอดีตชาติ ตายไปเกิดเป็นพญานาค ที่ภูเขาวริเวณไม่ห่างไกลจากวัดหนองผือให้ฟังว่า

“แม้แต่น้องชายคนหนึ่งของท่านก็ยังมีมา อยู่เขาใกล้ ๆ กันนั้นแหละ เป็นพญานาค หมอนี่เคยเป็นน้องชายมาชาติหนึ่ง มาฟังเทศน์ท่านนั้นแหละ เห็นรอยอยู่ หมู่พระท่านปิดกวาดตอนเช้าก็เห็นรอยใหญ่ ๆ อยู่ใต้ถุนกุฏิท่าน แต่ว่าท่านยังไม่ออกจากห้อง ท่านออกมาท่านก็บอกว่า “เมื่อคืนนี้พญานาคมาฟังเทศน์นะ” ท่านรู้จักถึงขนาดนั้นนะ คือมนุษย์เขาไม่รู้จักเรื่องแต่เรื่องเหล่านี้เราก็อ้างอยู่ ท่านแนะนำมา โอ้ย! อยู่กับท่านนาน แนะนำมาเป็นแนวทางให้นอบให้น้อมมาเป็นโยนิโสมนสิการ ใคร่ครวญดูถ้าเห็นว่าเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติยกระดับฐานะของจิตให้สูงขึ้นก็เป็นบุญเป็นกุศลของแต่ละบุคคล

หลวงปู่มั่นท่านฟังเทศน์อยู่ตลอดเวลา

ครูบาอาจารย์ชั้นปรมาจารย์อย่างท่านหลวงปู่ใหญ่ปู่มั่น ท่านว่า

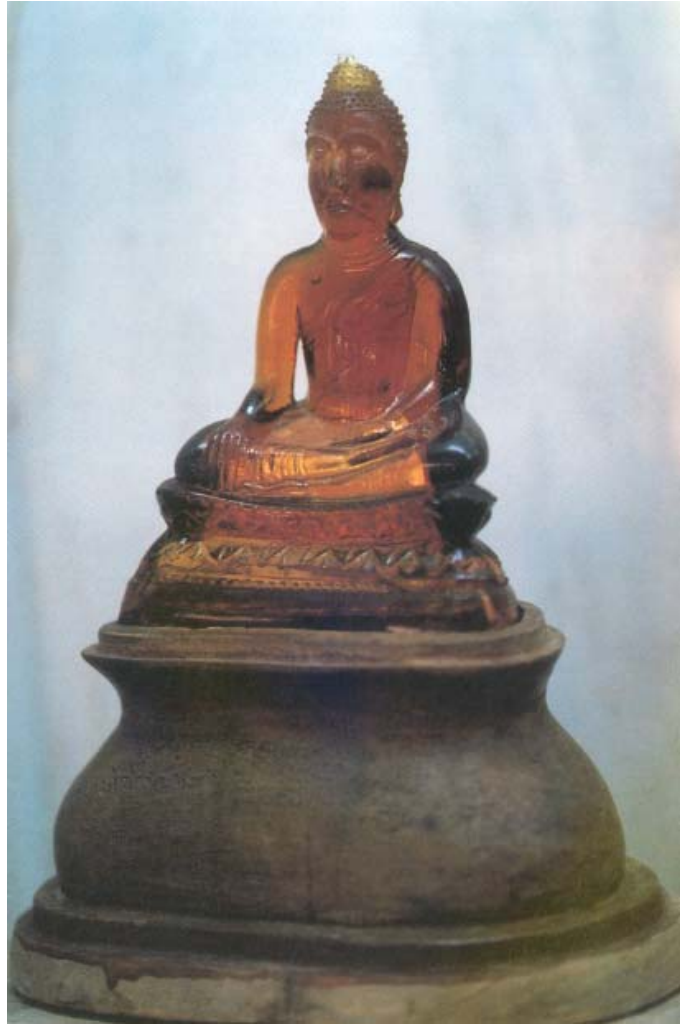
“ฟังเทศน์อยู่ตลอดเวลา เพราะว่าอายตนะทั้ง ๖ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันรับอยู่ตลอดเวลา มีแต่เขามาแสดงธรรมให้ฟัง

นี่ไม่จำเป็นจะต้องฟังอะไรมากมายกายกอง ฟังแล้วก็น้อมเข้าไปสอนจิตใจตัวเอง สอนเจ้าของเองนั้นแหละ ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้จักตัวมัน เรื่องของจิต เป็นการกระตุ้นเตือนจิตใจตนเองอยู่ตลอดเวลา มันก็ได้ประโยชน์

เราอย่าส่งไปตามอารมณ์ภายนอก ดึงมันเข้ามาหาตัวเจ้าของเอง เพราะว่าต้นเหง้าเค้ามูลมันอยู่กับตัวของเรา”

อันนี้ก็เรียกว่าวิธีฟังเทศน์ทั่ว ๆ ไป เพราะว่าเครื่องรับของเรามีอยู่ทุก ๆ คน อายตนะภายในมี ภายนอกก็ต้องมีเท่า ๆ กัน มีดีกับชั่ว ๒ อัน เรื่องของความไม่ดีเราก็พยายามลดละเรื่องของความดีก็พยายามบำเพ็ญ ให้เกิดให้มีขึ้น มันก็หมดเท่านั้น

ฟังอยู่ตลอดเวลา ได้ยินอยู่ตลอดเวลา เห็นอยู่ตลอดเวลา รู้สึกรับอยู่ตลอดเวลา ก็ล้วนแต่เป็นธรรมะ

พระพุทธรูปที่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต บูชาอยู่เป็นประจำที่วัดหนองผือ

เวลาเรานั่งสมาธิ สังเกตดูในร่างกาย จิตใจของเรา ก็เรียกว่า “**ดูธรรม**”

มันจะมีปฏิกิริยาแบบไหน แสดงขึ้นมาในร่างกาย เราก็รู้อยู่ทุกระยะ ถ้าหากมีสติ กำหนดจดจ่อ ดูอยู่ในเรื่องของตัวเอง มันไม่ส่งไปทางอื่น เรื่องอารมณ์ทางนอกพักไปเสียก่อน ไม่ต้องเกี่ยว มารู้อยู่ในตัวของเราเอง เพื่อรวบรวมพลังของใจให้มันเป็นก้อนใหญ่สักหน่อย จนกว่ามันจะมีความสงบ

คำว่าสงบในที่นี้ สงบจากอารมณ์ภายนอก มาสังเกตดูอยู่ในปฏิกิริยาซึ่งแสดงออกทางกาย วาจา และจิตใจของเรา มารู้ในส่วนภายในอันนี้ ก็เรียกว่า “**เป็นผู้ตั้งสติไว้**”

สติคือความระลึกรู้ เป็นธรรมชาติหนึ่ง เป็นคู่ของใจ ประเภทรู้เหมือนกัน แต่ใจมันรู้ไปข้างหน้า มันไม่รู้ถอยหลัง ถ้าไม่มีกำหนดจดจ่อไว้

อุปมาเหมือนกับเรือ เรือไม่มีคนพายก็ไปตามเรื่องของมัน แต่ก็ไปได้เหมือนกัน ขวางลำไปตามเรื่อง เรือใหญ่ก็มีหางเสือ ถ้าหางเสือไม่ทำงานมันก็ไปตามเรื่อง ขวางหน้าขวางหลังไปหละ ลักษณะมีสติคือ หางเสือทำงาน ไม่พายก็ทำงานตามหน้าที่ ทำให้เรือไปตามเป้าหมายที่เราต้องการ นี่ฉันใด

การตั้งสติ กำหนดกับจิต ก็คล้าย ๆ ทำนองเดียวกันฉันนั้น

อำนาจของ “พุทโธ”

...สมัยที่อยู่กับหลวงปู่ใหญ่ปุ้มนั้น มีเถ้าแก่คนหนึ่งเป็นคนกรุงเทพ ในระยะนั้นเป็นสงครามอินโดจีน เถ้าแก่นั้นก็จะมาฝึกสมาธิมาสร้างพลังจิตใจให้เกิดขึ้น พอดีเขามาวางระเบิด ตึกของแกก็อยู่ในแถบที่เขาวางระเบิดนั้น ในขณะนั้นจิตแกเป็นสมาธิ ตึกสองข้างพังทลายไปหมด คนตายมากมายกายกอง ตึกของแกพอโย้เย็นิดหน่อย แกนั่งสมาธิไม่ได้ยินเสียงระเบิดนั้นเลย ทั้งที่เสียงระเบิดดังตุมตามลั่นสะเทือนไปทั่ว พอแกรู้สึกตัวขึ้นมาแล้วร้องโอโฮ... “พุทโธ นี่ดีจริง ๆ” แกว่า หลังจากนั้นจึงได้รวบรวมสิ่งของ เติมรถเอามาถวายให้ท่านพระอาจารย์มั่นบังสุกุลที่วัดหนองผือ นานใน จังหวัดสกลนคร “เห็นอำนาจพุทธะจริง ๆ” ว่าจั้น “พุทธะตัวเดียวเท่านั้นแหละ” แกว่า

นี่แหละพลังของจิตใจเป็นของแปลก ถ้าหากเราระลึกถึงพุทโธบ้าง อารมณ์จะจ่ออยู่ในจุดนั้น ไม่ส่งหน้าส่งหลัง มีพลังเกิดขึ้น พลังของจิตเป็นของสำคัญ ถึงแม้ว่าจะไปทำกิจอย่างอื่น ถ้าเรามีพลังของใจอย่างว่าแล้ว...เหว้ย!... พอที่จะเป็นอะไรก็ไม่ใช่ เป็นสิ่งเหล่านี้เป็นของแปลกเหมือนกัน ครั้งพุทธกาลก็เคยมี และปัจจุบันก็เห็นประจักษ์อย่างที่กล่าวมาแล้ว

หลวงปู่มั่นท่านรู้หมด

ยกตัวอย่าง หลวงปู่ใหญ่ปุ้มท่านรู้แน่ ใครไปทำอะไรอยู่แถวไหน (มุมไหน) รู้หมด คนเอาของไปใช้แล้วลืมไว้ที่นั่นที่นี้ท่านเห็นหมด ถ้าท่านรู้จะไปลืมไว้แล้วท่านเดินไปบายมาโลด (เก็บมาเลย) ท่านเห็นหมดเลยเรื่องข้างนอก ใจเป็นของวิเศษขนาดนั้นเลยนะ โอ้เรามีแต่ความหากัน ฟ้องร้องกันเมื่หนึ่งทีทิด (อีรุงตุงนัง) สากันตายไปหลายแบบ สร้างแต่บาปแต่กรรมกันอยู่นั้นแหละ

ศาลาลองปูม่น เป็นศาลาที่หลวงปู่ม่น ภูริทัตตเถระ ใช้เป็นที่แสดงธรรมแก่พุทธบริษัท ขณะที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่นี่ เป็นที่ประชุมสงฆ์เพื่อให้โอวาทพร้อมทั้งวางระเบียบกฏเกณฑ์ให้แก่พระกรรมฐาน เป็นศาลาอนุสรณ์ควรแก่การระลึกถึงเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๔๙๒

แม่ชีรู้วาระจิต ระลึกชาติ

อันนี้ทุกคนก็พยายามประพจน์ปฏิบัติ ให้มันรู้ให้มันเห็นดูซิ ไม่ว่าแต่พระเจ้าพระสงฆ์ พวกฆราวาส ญาติโยมประพจน์ปฏิบัติก็สามารถรู้ได้เช่นกัน อย่างแม่ชีนารี เขาไล่ออกจากวัดป่าสุทธาวาส นี้อายุร้อยกว่าปี นี่แกก็ไม่ได้จากอะไร ก็ได้จากคำว่าพุทโธๆ ตัวเดียวเท่านั้น ท่านอาจารย์สมออยู่อุดรฯ นี่แหละไปสอนให้ อยู่บ้านนอก แกก็เชื่อมั่นลงไปว่าให้เอาพุทโธ ทำงานอะไรก็เอาแต่พุทโธตัวเดียว จะกินข้าวกินน้ำทำการงานก็ทำอยู่อย่างนั้นแหละ เอาแต่พุทโธอยู่ไม่ได้หยุด ถึงระยะที่มันได้สัดได้ส่วนก็ลงปั๊บทันที ลงวืบเลย ร่างกายพัง ออกหมดเหลือแต่ใจกับร่างกายกระดูก นั่นดูแต่ใจตัวเดียว ใจจะสว่างหรือไม่สว่างก็อยู่อย่างนั้นแหละ กินข้าวก็ได้ เอาข้าวเข้าปากมองเห็นก็เลยเกิดสะอิดสะเอียนจะอาเจียนออกอยู่จนกินข้าวไม่ได้ เลยมาหาท่านหลวงปู่มัน ท่านเลยแนะนำใหม่ จึงค่อยพอกินข้าวได้ แต่ว่าปัญญายังไม่ค่อยเดิน แต่ผลสุดท้ายก็รู้หมด

ขนาดพระเจ้าพระสงฆ์ก็ยังได้ไปถาม คุณยายพิจารณาดูให้หน่อย จะภาวนาพอจะได้ นั่นได้บ้างไหม แกพิจารณาให้รู้จักหมดแหละ ใครได้ขึ้นไหน อยู่ขึ้นไหนรู้จักหมด ระลึกชาติในอดีตได้ว่า ตนเองเกิดเป็นผู้ชาย บวชเป็นพระเป็นอาจารย์ ตอนหลังเลยกลับมาเกิดเป็นผู้หญิง สาเหตุเป็นผู้หญิงแก่เล่าให้ฟังหมด โน่นนะ ท่านรู้ถึงขนาดนั้นนะ ไม่ใช่เรื่องธรรมดา นะ อาศัยพุทโธตัวเดียวเท่านั้นแหละ ทำอยู่ไม่หยุด เอาใจใส่อยู่เสมอ เรื่องเหล่านี้มันเป็นเรื่องทำได้จริงจริงนะ ไม่ใช่สักแต่ว่าไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล สมัยนี้ก็ได้เหมือนกัน

ศาสนาท่านมอบไว้ในร่างกายและจิตใจของคน เมื่อเวลามีการประพจน์ปฏิบัติ มันก็เกิดอยู่กับใจนั่นแหละ ตั้งแต่เราเกิดก็ยังเกิดได้ บรรดากิเลสทั้งหลายแหล่ เราไม่อยากให้มันเกิดมันก็ยังมาแทรกอยู่ มาจากไหน ความโกรธ ความโลภ ความหลง ความทะเยอทะยานเห่อเหิมร้อยอันพันอย่างมันก็เกิดขึ้นเลย ไม่ได้ไปเรียนมาจากไหน

เราต้องดำเนินการให้มันถูกตามแบบของพระพุทธองค์ที่ท่านสอนไว้ ถึงระยะได้สัดได้ส่วนมันก็เกิดขึ้นเอง มันเป็นเรื่องธรรมดาอยู่แล้ว แต่เราผู้ไม่มีสติเต็มพิจารณาใคร่ครวญ มันก็ลงไปสู่อำนาจฝ่ายต่ำ ก็เลยถือว่าหมดมรรคหมดผลหมดระยะไปแล้ว ทุกวันนี้เข้าป่าเข้าดงภาวนาก็ไม่ได้อะไรหรอก หมดสมัยมรรคผลแล้ว หมดไปแต่นานแล้ว เรื่องที่ว่าหมดเวลาหมดครั้งหมดคราว อันนี้มันเป็นเรื่องของกิเลสมันลื้อเลียนไปหรอก เขาล่องลอยอยู่ตลอด เราไม่รู้จักรื่อง

บรรดาผู้ที่มาประพจน์ปฏิบัติตั้งใจตั้งใจมีศรัทธาเต็มที่ ได้มาบวชเป็นพระเป็นเณรมาประพจน์ปฏิบัติเข้า พอจะเอาจริงจัง มันก็หาคะเท่เลห์เหลี่ยมหลอกล่อไปทางอื่นอีก ก็หลงไปตามเรื่องของเขาแหละ มันเป็นอย่างนั้น ฉะนั้นการฝึกหัดสติท่านจึงจัดว่าเป็นของสำคัญจนกว่าจะให้มันเกิดปัญญารู้เท่าทันในเรื่องอารมณ์ต่างๆ ทั้งหลายแหละว่า อะไรเป็นอะไรต้องพิจารณาให้มันละเอียด พิจารณาให้มันชัดๆ ถ้าไม่อย่างนั้นมันจะหลงไปตามเล่ห์เหลี่ยมของเขาหมด สัตว์ทั้งหลายมันจึงมีมากในโลกอันนี้จนไม่อยากให้เกิด มันมากต่อมากเลี้ยงกันไม่ไหว

๑ ศาลาการเปรียญวัดหนองผือ

๒ ทุ่งนาและป่าเขารอบบริเวณวัดหนองผือ

ต้นไม้ทรัพยากรต่างๆ ก็จับหายไปหมด ในน้ำเหนือดินคันเอามาใช้จนจะหมดแล้ว คนมันมาก
ต่อมาก แต่ถ้ามากมีศีลมีธรรมมันก็สลายแหละ

หลวงปู่มั่นป่วยหนัก

หลวงปู่ใหญ่หลวงปู่มั่น ท่านป่วยหนักๆ เข้า เราเอายามาให้กินเท่าไรก็ได้เรื่อง ท่านก็
จะไม่เอา กินไปดุษัก ๖ - ๗ วันไม่ได้เรื่อง ท่านหว่าน (โยน) เข้าป่า ข้าวก็ไม่ต้องกินมัน นั่งดู
แต่จิตใจอย่างเดียว ยามป่วยใช้ท่านสอนว่า

“ใจดวงนี้สำคัญ ไม่ใช่ของง่ายนะ โรคภัยไข้เจ็บก็มากับใจที่หมุนเวียนเกิดแก่เจ็บตาย
นั่นแหละ ไม่อยากให้มีโรคภัยให้เอาชนะกิเลสที่อยู่กับใจ ต้องฝึกหัดทรมานอย่างหนักถึง
ค่อยจะรู้เรื่องของจิตใจ ใจของใครก็ฝึกหัดได้ทุกคนนั่นแหละ

นี่...นี่...เราถึงค่อยได้ฝึกหัด ได้มาบวชมาเรียน มาเรียนในจิตใจของตัวเอง บวชเป็น
พระเป็นเณร บวชเป็นหลวงพ่หลวงตาอะไรก็ตาม จะมาแก้เอาจิตใจตัวเองเท่านั้นแหละ
อย่างอื่นอย่าไปเกี่ยว เกี่ยวก็เกี่ยวพอเป็นประเพณี แต่แรงเข้าไปในจิตใจนี้ ถึงแม้จะนั่งคุยอยู่
กับเพื่อนก็ต้องดูในใจ ไม่ต้องดูอย่างอื่น นี่เรียกว่าเป็นการฝึกหัดอบรมในด้านจิตใจ”

โอวาทสุดท้าย-อนุภาติเสสนิพพาน

เมื่อท่านป่วยมาในระยะหนึ่ง สิ่งหนึ่งที่มนุษย์จะต้องพบเจอเป็นประจำนั่นก็คือการ
พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก แต่การพลัดพรากนั้นมิใช่การพลัดพรากอย่างธรรมดา หากว่าเป็น
การตายจากกัน การตายของท่านผู้ยิ่งใหญ่มากล้นด้วยบุญบารมีอย่างเช่น หลวงปู่ใหญ่ปู่มั่น
ย่อมยังความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงมาสู่ปวงพระกรรมฐานอย่างหาประมาณมิได้

หลวงปู่ใหญ่ปู่มั่นเทศน์ปีสุดท้ายวันมาฆบูชาเพ็ญเดือน ๓ ท่านเริ่มเทศน์ ท่านบอกว่า
“เทศน์ซ้ำเผ่นนะ ต่อจากนี้ไปจะไม่ได้เทศน์ท่านองนี้อีกนะ” มีชาวบ้านหนองผือมานั่งฟังอยู่
ข้างล่าง มีทั้งลูกเล็กเด็กแดง อุ่มนอนอยู่ที่ตัก เด็กก็ไม่ร้องไห้ ไม่มีเสียงโอดเสียงจาม
ญาติโยมพระเณรไม่มีใครลุกหนีไปไหน แม้จะบ้วนน้ำลายก็ไม่มี นั่งและเงียบ ประหนึ่งว่า
โลกธาตุดับสนิทไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย จนกระทั่งท่านเทศน์จบ ท่านเทศน์ตั้งแต่ ๒ ทุ่ม จนถึง
๖ ทุ่ม

พอตกเดือน ๕ ท่านก็เริ่มป่วย จนกระทั่งเดือนอ้าย อาการของท่านหนักขึ้นเรื่อย ๆ
ท่านปรารภว่า “ผมไม่อยากมาตายอยู่ที่นี่ ถ้าตายที่นี่จะเป็นการกระเทือนและทำลายชีวิตสัตว์
ไม่น้อย สำหรับผมตายเพียงคนเดียว แต่สัตว์ที่จะพลอยตายเพราะผมเป็นเหตุนี้มีจำนวน
มากมาย เพราะคนจะมามาก ทั้งนี้ไม่มีตลาดซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน นับแต่ผมบวชมาแต่
เมตตาสงสาร ได้แผ่เมตตาจิตอุทิศส่วนกุศลแก่สัตว์ไม่เลือกหน้าโดยไม่มีประมาณตลอดมา
ผมทำไม่ลง อยากรขอให้ผมออกไปตายที่สกลนคร เพราะที่นั่นเขามีตลาดอยู่แล้ว คง
ไม่กระเทือนชีวิตของสัตว์มากเหมือนที่นี่” คิษย์ชั้นผู้ใหญ่ของท่านคือ ท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์

และท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร เป็นต้น ประชุมตกลงกันว่าจะนำท่านไปยังวัดป่าสุทธาวาส ตามดำริของท่าน โดยทำเสลี่ยงมีคนหามครั้งละ ๘ คน ผ่านบ้านห้วยบูน นาเลา คำแหง ทิดไทย โศกเสาชวัณ กุดก้อม และพักที่วัดกลางบ้านภู

และที่วัดกลางบ้านภูนี้เอง ท่านนั่งอยู่บนศาลาหลังคาเตี้ยๆแล้วให้พระเปิดหน้าต่างออก มีผู้คนมานั่งกราบประนมมือออกันอยู่มากมาย บางคนก็น้ำตาไหลสะอึกสะอื้น ท่านพระอาจารย์มั่นกล่าวโอวาทครั้งสุดท้ายว่า “พวกญาติโยมที่พากันมามากๆ มาดูพระผู้เฒ่าป่วย หรือ ดูหน้าดูตาก็คือเป็นอย่างนี้แหละ ญาติโยมเอ๋ย...ไม่ว่าพระหรือว่าคน สุดท้ายก็คือตาย

หัวหนึ่ง แขนสอง ขาสอง ความเกิด แก่ ตาย แท้ที่จริงเป็น ตัวธรรม

...ได้มาเห็นอย่างนี้แล้วจงพากันนำไปพิจารณา เกิดมาแล้วก็ แก่ เจ็บ ตาย

...ก่อนจะตาย ท่านยังไม่ให้...ก็ให้ท่านเสีย ศีลไม่เคยรักษา...ก็รักษาเสีย ภาวนายังไม่เคยเจริญ...ก็เจริญเสีย ทำให้มันพอ อย่าประมาท จะไม่เสียที่ที่เกิดมาพบพระพุทธศาสนา นั้นละจึงจะไม่เสียที่เสียท่าที่เกิดมาเป็นคน เท่านั้นละ พุตมากก็เหน้อย”

หลังจากนั้นก็เดินทางมายังวัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร และวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ เวลา ๐๒.๒๓ น. ท่านก็ดับขันธวิบากเข้าสู่อนุปาทิเสสนิพพาน ●

ศาลาที่พักขณะที่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต อาพาธที่วัดกลางโนนภู

๑

๒

๓

๔

๑-๔ ขณะที่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต อาพาธหนัก บรรดาศิษยานุศิษย์และชาวบ้าน ได้อาราธนาท่านขึ้นแคร่หาม เคลื่อนขบวนจากวัดหนองผือมาใน เมื่อวันที่ ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๒ เวลา ๙.๐๐ น. ถึงวัดกลางโนนภูเวลา ๒๑.๐๐ น. ได้พักที่วัดนี้เป็นเวลา ๙ วัน ท่านจึงสั่งให้ศิษย์ที่ใกล้ชิดนำท่านไปที่วัดป่าสุทธาวาส ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นวันเกิดของท่านพอดี ขบวนได้ออกเดินทางจากวัดกลางโนนภูเวลา ๑๐.๒๐ น. ถึงวัดป่าสุทธาวาสเวลา ๑๔.๓๐ น.

๕	๗
๖	๘
๖	๙

๕ ท่านเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล) วัดโพธิสมภรณ์ ประธานจัดงานถวายเพลิงศพ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต
 ๖ พระอาจารย์หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ผู้ติดตาม ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต จนถึงวันมรณภาพ
 ๗. ๘ เหล่าญาติโยมที่มาในงาน
 ๙ คณะกรรมการจัดงานถวายเพลิงศพ (ฝ่ายฆราวาส)

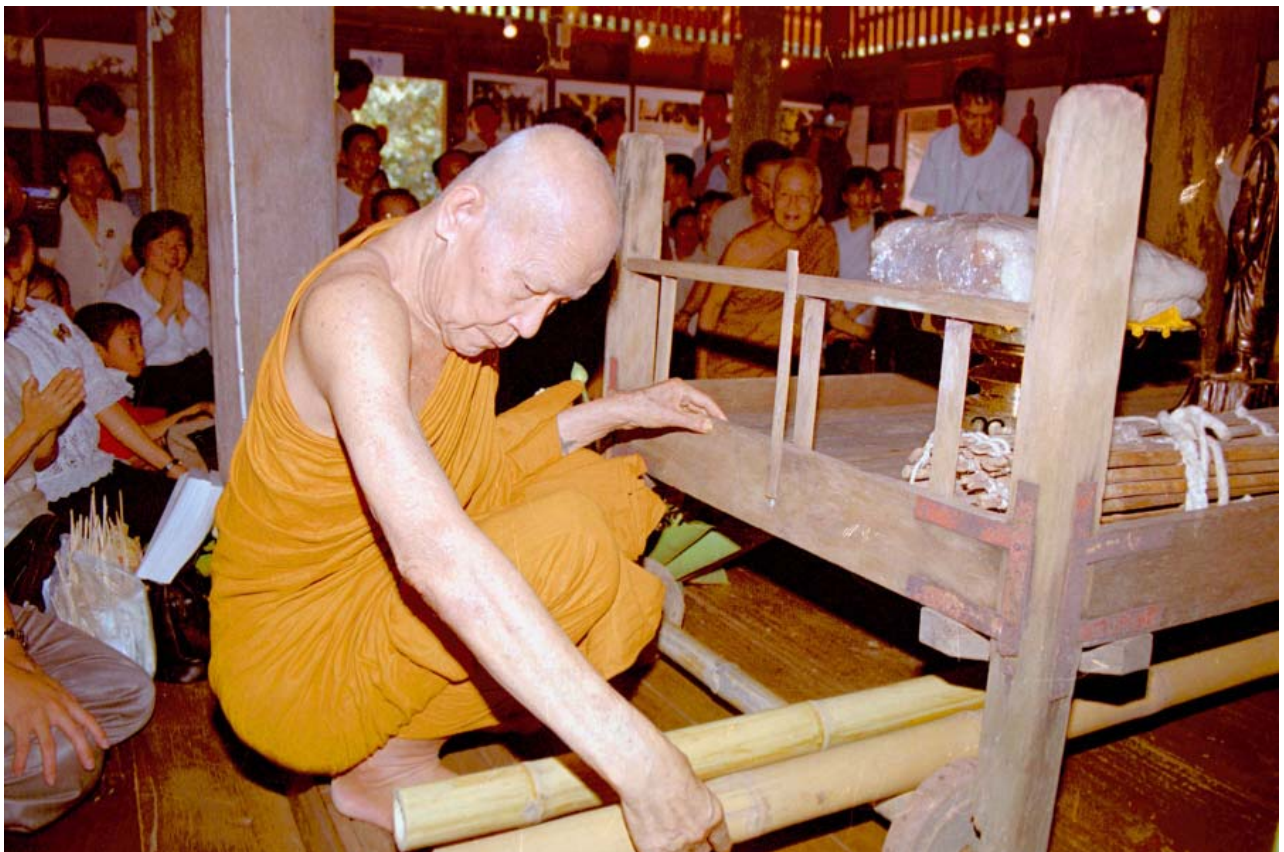

ศิษยานุศิษย์ในพิธีศพของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

๑. สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร)	๑๕. พระอาจารย์เทศก์ เทสรังสี	๒๘. พระอาจารย์อ้วน
๒. เจ้าคุณพระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ)	๑๖. ไม่ทราบชื่อ	๒๙. พระอาจารย์สาม อภิณฺจโน
๓. เจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (จูม พนฺธุโล)	๑๗. พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร	๓๐. พระรัตนกรวิสุทธิ
(เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์)
๔. เจ้าคุณพระเทพวรคุณ (อ่ำ)	๑๘. พระอาจารย์กว่า สุมโน	๓๑. ไม่ทราบชื่อ
๕. ไม่ทราบชื่อ	๑๙. พระอาจารย์มหาวุฒาณสมฺปนฺโน	๓๒. ไม่ทราบชื่อ
๖. เจ้าคุณพระเทพญาณวิศิษฐ์ (เตม)	๒๐. หลวงพ่อขุนคักดี	๓๓. พระเกตุ วนฺณโก
๗. พระอริยคุณธาร (ปฺลฺโส เสิง)	๒๑. หลวงพ่อทองสุข	๓๔. ไม่ทราบชื่อ
๘. เจ้าคุณพระธรรมบัณฑิต	๒๒. ไม่ทราบชื่อ	๓๕. พระสุธรรมคณาจารย์ (แดง)
๙. พระญาณวิศิษฐ์ (สิงห์ ขนฺตยาโคโม)	๒๓. ไม่ทราบชื่อ	๓๖. พระครูปัญญาวราภรณ์
๑๐. พระพิศาลสุธี (ทองอินทร์)	๒๔. พระครูอุดมธรรมคุณ
(ทองสุข สุจิตฺโต)	๓๗. พระวินัยสุนทรเมธี
(เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น)
๑๑. ไม่ทราบชื่อ	๒๕. เจ้าคุณพระราชฯ
(วัดศรีโพธิ์เมือง สกลนคร)	๓๘. พระอาจารย์กู่ ธรรมทินโน
๑๒. หลวงปู่ขาว อนาลโย	๒๖. พระอาจารย์บุญมา จิตเปโม	๓๙. พระครูภูมิจิตฺต (พุดม)
๑๓. ไม่ทราบชื่อ	๒๗. พระอาจารย์กงมา จิรปุณฺโณ	๔๐. พระอาจารย์อ่อนสา
๑๔. เจ้าคุณพระราชฯ
(เจ้าคณะจังหวัดนครพนม)		

พระทันตธาตุ (ฟันกราม) ของ
ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
มอบให้พระอาจารย์เจียะ จุนโท
ปัจจุบันบวรอยู่ที่ภูริทัตตะเจดีย์
วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม อำเภอสามโคก
จังหวัดปทุมธานี

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน พิจารณาคานหาม เตียง แคร่ไม้ไผ่ มุ้ง ที่เคยใช้ในคราวหลวงปู่มั่นอาพาธ ที่วัดกลางโนนงู